

Опубліковано: Чинники розвитку філологічних наук у ХХІ столітті : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції м. Херсон; 16-17 грудня 2016 р. – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2016. – С. 89-92. – 0,3 др.а.

Магрицька І. В.,

доцент кафедри філології та перекладу

Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

м. Івано-Франківськ, Україна

ЛЕКСЕМА «СОБОРНІСТЬ» У СВІТЛІ СЬОГОДЕННЯ

Слова *соборний, соборність*, які в радянських лексикографічних працях подавалися як «книжні» або «застарілі», сьогодні відновлені в українській мові й уходять до нашого активного вжитку. Від 1999 року в Україні відзначається державне свято – *День Соборності*. У чинній конституції записано, що Україна є унітарною, *соборною державою*. *Соборність українських земель* означає їх неподільність, єдність. Ці словосполучення були і є актуальними як у контексті боротьби наших попередників за територіальне об'єднання українських земель в єдину державу, так і в контексті ідеї збереження цього об'єднання в наші дні.

Як відомо, наша історія має чотири періоди територіальної соборності українських земель. Це період Русі-України IX–XII ст. (традиційна назва держави – Київська Русь), період козацької республіки – Запорізької Січі (XVI–XVIII ст.), період УНР (1919 р.) і сучасний період, розпочатий 1991 р. у зв'язку з проголошенням незалежної соборної держави Україна.

Соборність територіальна неможлива без соборності в душах людей, які населяють цю територію. На жаль, ще з часів Київської Русі ми не змогли протистояти зовнішнім ворогам, бо цієї душевної соборності, єдності не було. Не даремно ж основним історичним пафосом української культури, що звучав в усіх її творах, починаючи зі «Слова о полку Ігоревім», був саме заклик до єдності. Досягти ж цієї єдності неможливо без серйозної наукової розробки і втілення в життєву практику концепції соборної Української держави, що базувалась би на принципі справжнього історизму, а не на осмисленні окремих історичних фактів.

Лексема *соборність* пов'язана за словом *собор*, яким у дореволюційній Росії називали збори урядових або виборних осіб, які проводили з метою розв'язання питань організації управління і т. ін. [4, с. 814]. Осучаснений варіант тлумачення цього слова пропонує Тетяна Майданович: «Собор – це не сходка, на яку збігаються галасливі; не загальні збори,

на які примушують з'являтися офіційно [...]. Собор – поважне широке зібрання повноважних представників, яким доручено Богом і людьми, за правом обов'язку і покликання – розв'язувати важливі проблеми, вагомі завдання» [3, с. 335].

Тож і збереження територіальної єдності України, і плекання душевної соборності її громадян мусить бути найпершим обов'язком тих, хто формує громадську думку, передусім – високих державних мужів і лідерів політичних партій. Натомість саме вони сьогодні пропонують українському суспільству далеко не об'єднавчі ідеї. Доволі часто ці ідеї базуються на антидержавних міфах – мовних, географічних, історичних, етнокультурних, політичних тощо. Зауважимо, що міфи можуть бути ще й державотворчими, і завдяки творенню таких міфів формувалися цивілізовані європейські нації; уповільнення ж державотворчих процесів в сучасній Україні не в останню чергу пов'язане з відсутністю в нас саме таких міфів.

Відомий історик Валентина Борисенко зупиняє свою увагу лише на трьох антидержавних міфах [1], які час від часу поширюються в Україні й таким чином перешкоджають нормальному розвитку нашої держави.

Перший, пов'язаний із проблемами етногенезу, становить собою активно відроджувану сучасними російськими істориками та політологами й підтримувану деякими їхніми українськими колегами концепцію єдиної давньоруської народності («батьками» цієї концепції, а точніше, штучно сконструйованого міфу, є російський історик В. В. Мавродін і Центральний комітет КПРС), яка давала підстави Московській державі в минулому претендувати на київську спадщину, виправдовувати її експансію на українські землі, а сьогодні є основою новітнього російського панславізму.

Другий міф – про поліетнічність населення України: керівники держави у своїх урочистих промовах стверджують, що в нас проживає чи то 140, чи то 150 народів; ці цифри ввійшли до шкільних підручників, починаючи з книжечок для дитячого садка. За словами В. Борисенко, твердження про багатонаціональність українського суспільства спрямовані на те, щоб кожна меншина в Україні мала право на свою національно-культурну автономію, крім українців; зате будь-які спроби до відродження культури автохтонного етносу викликають одразу галасування «старшого брата».

Третій міф – про дискримінацію російськомовного населення в Україні. Метою творців цього міфу, зауважує В. Борисенко, є географічна периферійна локалізація у країнах колишнього СРСР досить потужних інтеграційних тенденцій, які йдуть із Москви. Насправді ж тільки сліпий не бачить, що ніяких «утисків» росіян в Україні немає, натомість «відбувається нищення етнічного, сакрального, ритуального життя українського етносу, його історичної пам'яті, духовності, традиційного-культурного буття» [1, с. 12] (див. також [2]).

Автор статті аргументовано розвінчує ці антидержавні, політичні за своїм характером, міфи відносно етнокультурного буття в Україні. Так, на доказ того, що Україна не є поліетнічною країною, В. Борисенко наводить назви окремих представників різних етносів – мігрантів, які з легкої руки політиків виросли в міфічну цифру 150-ти народів (!) України (за даними «Етнічного довідника» 1996 р.): енці (1 особа), нганасани (1 особа), ороки (2 особи), іжорці (9 осіб), негідальці (10 осіб), нівхи (10 осіб), орочи (19 осіб), ітельмени (2 особи), кети (8 осіб), ліви (6 осіб), алеути (15 осіб), мансі (37 осіб), коряки (52 особи), нанайці (39 осіб), саамі (19 осіб), евени (25 осіб), евенки (111 осіб), американці (11 осіб), белуджі (45 осіб), вепси (169 осіб), дунгани (140 осіб), агули (78 осіб), і додає, що список етносів, які мешкали в Україні та той час перепису і складали чисельність до 200-300 осіб, можна було б значно продовжити: це абазини, австралійці, алтайці, голландці тощо. І робить висновок про те, що Україна меншою мірою поліетнічна, ніж будь-яка країна центральної і південної Європи.

До наведених трьох ми можемо додати ще й такі відцентрові, сепаратистські міфи: про суттєві відмінності між мешканцями українського сходу і заходу, про окремішність «русинів» і «народу Донбасу» – їх активно роздмухують певні політичні сили, як правило, під час виборчих перегонів.

До антидержавних міфів, які сьогодні творяться в найсхіднішому українському регіоні – на Луганщині – відносимо міфи-вигадки про те, що наш край усучіль російськомовний, про те, що Катерина II є засновницею Луганська, про жертв ОУН-УПА з території Луганської області тощо. Залишаються живучими в нас і давніші, радянські міфи історичного змісту. А щоб місцеві мешканці не почали мислити по-державному, по-українськи, з їхньою свідомістю наполегливо працюють відповідно налаштовані ЗМІ, а для дітей пропонують книжки на зразок подарованого луганським п'ятикласникам у 2008 році тодішнім послом РФ в Україні Віктором Черномирдіним і виданого в Росії підручника «Страноведение. Россия. Путешествие по Руси и России во времени, пространстве и языке» (за словами посла, цей підручник є альтернативним до українських, які, на його думку, «перекручують історію»).

Нам відомі численні факти того, як шкільні вчителі історії на Луганщині рекомендували учням не зважати на те, що написано в підручниках, затверджених Міністерством освіти і науки України, а слухати тільки їх, учителів (які трактують виучувані дітьми історичні події «по-своєму», тобто в радянській версії).

Тож громадян якої країни – соборної України чи Малоросії – матимемо в найближчому майбутньому?

Розвінчування антидержавних міфів, руйнування негативних стереотипів, цілеспрямовано нав'язуваних нашим співвітчизникам, передусім молодшому поколінню, плекання душевної соборності – першочергове завдання вчителів нової формації.

Список літератури:

1. Борисенко В. Антидержавні міфи в Українській державі / В. Борисенко // Урок української. – 2002. – № 7. – С. 8–12.
2. Магрицька І. «На нашій, не своїй землі...»: Українство на півдні та сході України / І. Магрицька // Вісник Української всевітньої координаційної ради. – 2009. – № 1–2. – С. 1–43.
3. Майданович Т. Собор української мови: (формування духовного стилю) / Т. Майданович // Християнство й українська мова: Матеріали наукової конференції. Київ, 5–6 жовтня 2000 року. – Львів: Вид-во Львів. богослов. академії, 2000. – С. 335–342.
4. Сучасний тлумачний словник української мови: 65 000 слів: [довідкове вид.] / за заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В. В. Дубічинського; [уклад.: Кусайкіна Н. Д., Цибульник Ю. С.; редкол.: Божко Н. М. та ін.]. – Харків: Школа, 2006. – 1008 с.